

רוח ירושלמית

הח"ס ״הרב קוק״

השיעור המרכזי בבית הרב קוק רח' הרב קוק 9 ירושלים בכל יום שלישי 20:00

בסייעתא דשמיא

אורות חיים - סדרת חגים ומועדים

חוברת כב'
שבועות

סוד הנעל קנין הנעל במגילת רות

הרב יצחק חי זאגא

סוד הנעל

שלו' לכולם. אנו עומדים לפני חג השבועות, בו נקרא את מגילת רות. כשבועז קונה את הזכות לגאול את שדה נעמי ואת רות, אומרת המגילה, ד' ז', 'וזאת לפני ישראל על הגאולה ועל התמורה לקים כל דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו, וזאת התעודה בישראל'. לא שגרת, לשלוף נעל ולתת לרעהו. ועוד הקנין הזה מוצג בהקדמה וסיומת מלאות הוד, 'וזאת לפני ישראל', 'וזאת התעודה בישראל'. מה פשר הדבר?

במצות יבום, מצווה האח לגאול את אשת אחיו, שמת בלא בנים. אך אם האח אינו רוצה, מצווה התורה, דברים כה' ט', 'ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו, וענתה ואמרה, ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל'. מה הענין בחליצת נעל היבם הסרבן, בתוספת היריקה בפניו? האם יש קשר בין קנין גאולת רות בשליפת נעל, לבין חליצת הנעל על ידי היבמה?

בהתגלות ד' למשה רבינו, הוא מצווה, שמות ג' ה', 'של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא'. וכן נצטוו יהושע בן נון תלמידו, יהושע ה' טו'. ואילו בשבת קכט.. 'אמר רב יהודה אמר רב, לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו'. וברש"י, 'שאיין לך ביזוי מן המהלך יחף בשוק'. וכן בפסחים קיג.: 'שבעה מנודין לשמים', ובהם 'המונע מנעלים מרגליו'. לכאורה, לא מובן. יותר טוב עם או בלי נעלים? ובכלל, מה הענין בשליפת או שליית או חליצת הנעל? ננסה להבין.

לעילוי נשמת מכלוף בן עיזיה ז"ל חנה מירל בת אהרן ז"ל
נעמי ורד בת יצחק איתמר ז"ל תנצב"ה

כתפילין כך מנעלין

היה אפשר להתייחס לנעלים, ככלי להגנה מפני קוצים ואבנים, ותו לא. אך ההלכה מיחסת חשיבות רבה לנעלים. שולחן ערוך סימן ב' ה"ד פוסק, 'ינעול מנעל ימין תחלה...'. אם חשבת שנעילת נעלים היא פעולה סתמית, לא כך הוא, יש לנעול ראשית את נעל ימין. וכן בחליצת נעלים, נפסק שם ה"ה, 'חולץ של שמאל תחלה', והוא משום כבודה של ימין, לחולצה באחרונה. אמנם יש מצבים בהם יש לחלוץ את נעל ימין תחילה, וכפי שכתב מרן הרב קוק, במצות ראי"ה, או"ח ב' ה', שחולצים קודם את נעל שמאל, דוקא 'בכל החליצות שהוא ירידה, אבל בחליצה של מצוה, כמו ערב יום הכפורים או כהנים לנשיאת כפים, יש לומר של ימין תחלה'. עוד הוסיף הרב ודייק, באורח משפט כה', שדוקא במקום מצוה כמו 'נשיאת כפים ויום הכפורים, שיש בהם יתרון קדושה על ידי חליצת המנעלים, על כן הוא אדרבא כבוד ופאר להרגל החלוצה, שהיא מוקדמת לקדושה, אבל לא בתשעה באב ואבלות, אף על פי שיש בהם מצוה, מכל מקום כיון שהוא משום צער ואיבול אין זה כבוד'. הנה כי כן, כהנים החולצים נעלים לברכת כהנים, וכל יהודי החולץ נעלים לכבוד יום הכפורים, או לשם עליה להר הבית בקדושה ובטהרה, חולץ את נעל ימין תחילה. כמה חשיבות ניתנת לענין הנעלים, וזה לא נגמר בזה.

ממשיך שם השולחן ערוך, 'ינעול מנעל ימין תחלה, ולא יקשרנו, ואח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו, ויחזור ויקשור של ימין'. כלומר, נועלים את ימין, ולא קושרים, נועלים את שמאל וקושרים, ואז קושרים את ימין. מדוע? מקור הדברים בגמרא שבת סא., 'דאמר רבי יוחנן: כתפילין כך מנעלין. מה תפילין בשמאל, אף מנעלין בשמאל'. אומר ר' יוחנן, שקשירת הנעלים צריכה להעשות בדומה לתפילין. כיון שרצועות התפילין נכרכות על יד שמאל, אז גם בקשירת נעלים, יש להקדים את נעל שמאל. כל כך תמוה. מה פתאום להשוות נעלים לתפילין?

אחרי שאברהם אבינו מציל את לוט ויחד איתו את כל סדום, אומר מלך סדום לאברהם, בראשית יד' כא', 'תן לי הנפש, והרכוש קח לך'. מי לא היה מסכים לקבל רכוש כה רב? אבל אברהם אבינו מסרב. 'ויאמר אברם אל מלך סדום, הרימותי ידי, אל ד' א-ל עליון קונה שמים וארץ, אם מחוט ועד שרוך נעל, ואם אקח מכל אשר לך, ולא תאמר, אני העשרתי את אברם'. לעשירות היהודית, אומר אבינו הגדול, יש תפקיד, לגלות שם ד' בעולם. האפשרות שבן אנוש יטען, שאברהם אבינו או בניו, מתקיימים כלכלית על ידו, היא פגיעה בקדושת שם ד' יתברך, על כן מסרב אברהם לקבל את הכסף.

דרש רבא, סוטה יז., 'בשכר שאמר אברהם אבינו: אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לשתי מצוות: חוט של תכלת, ורצועה של תפילין'. הכרזתו האמיצה והנחושה של אברהם אבינו, אשר שמר על עקרונותיו, ולא ויתר עליהם, בשביל הטבה כלכלית, גדולה ככל שתהיה, היא שזיכתה אותנו בחוטי הציצית וברצועות התפילין. בזכות 'אם מחוט', זכינו לציצית, ובזכות 'ועד שרוך נעל', זכינו לרצועות התפילין. לכן, כשם שקושרים הרצועות על יד שמאל, כך מקדימים לקשור השרוך שבנעל שמאל. אך עדין לא מובן, מהו תוכן ההשוואה, בין שרוך הנעל, לרצועת התפילין.

רצפה מקדשת

כהן העובד במקדש, צריך לעמוד על הרצפה ללא נעלים, וללא כל חציצה, בין כפות רגליו לאדמת המקדש. כך בזבחים כד., 'עומד על גבי כלים, על גבי בהמה, על גבי רגלי חבירו - פסול. מנלן? דתנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים, מה כלי שרת - לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת, אף רצפה - לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה..'. אומר רש"י, 'הואיל ורצפה מקדשת - לעמוד לשרת, שהרי דוד קידשה..'. ובתוספות שם מסביר, 'פירוש, דמקדשת האדם לעבוד עבודה שם, דאינו יכול לעבוד במקום אחר..'. רצפת העזרה, היא המקדשת את האדם, לעמוד לשרת לפני ד'. מדהים. יש קדושה הנקלטת דרך הרגלים של העומד בהר בית קדשנו. לכן, יש לעמוד שם ללא נעלים, ללא כל חציצה, כדי לקבל את הקדושה. אפשר שמשום כך נצטוו משה, שמות ג' ה', 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא'. היינו, הסר הנעלים, ואפשר לקדושה להיכנס דרך רגליך. וכמו שאומר המדרש, שמות רבה ב' ו', 'כל מקום שהשכינה נגלית, אסור בנעילת הסנדל, וכן ביהושע, של נעלך, וכן הכהנים, לא שמשו במקדש אלא יחפים'. מתוך הבנה קדושה זו, נחזור להשוואה בין תפילין לנעלים.

לענין תפילין, כתב מרן הרב קוק, בספרו חבש פאר, דרוש ב', 'והנה בדבר סגולת התפילין, שהיא מה שמפורש בתורה (שמות יג') למען תהיה תורת ד' בפיך, דהיינו דבקות התורה בגוף, שלכאורה, רק השכל של האדם, מקבל אור הנהגתה, והגוף על עמדו עומד, להתאוות ולכעוס.. על כן ההכרח שתהיה קדושת התורה מעורבת ממש במזג הגוף.. על כן ציונו השם יתברך לקשר התפילין בגוף..'. תפילין של ראש, מושכים את אור השכינה, אל המוח החושב, וממנו אל כוחות הגוף, המתקדשים בתפילין של יד.

אפשר אם כן להציע, שיש קדושה שנכנסת דרך הראש, ויש כזו שנכנסת דרך הרגלים. יש קדושה היורדת לתוך האדם משמים, ויש קדושה הנשאבת על ידי האדם מהאדמה הקדושה, מהמציאות הארצית, מההתהלכות המעשית ברגליו, על אדמת ארץ ישראל. הבעיה היא, שאם נכונים הדברים, הרי שאלתנו רק מתעצמת. כי לכאורה, רצונות התפילין, מחזקות ומהדקות כביכול, את חיבור השפע השמימי היורד על ידי התפילין, לגופו של האדם. אבל שרוך הנעל, הרי מחזק את אחיזת הנעל, הנחשבת לכאורה, כחוצצת ומפריעה לקליטת הקדושה מן האדמה. אז מה ההשוואה בין השנים?

הקידוש של דוד המלך

בזבחים כד. נאמר, שדוד המלך, הוא אשר קידש את רצפת העזרה. לכאורה, מה יש כאן לקדש, והלא האדמה קדושה מצד עצמה? אכן, כך כתב בספר כפתור ופרח פ"ג, שקדושת הארץ אינה תלויה בקידושה על ידי ישראל, אבל לענין התגלות קדושתה במצוות התלויות בארץ, יש צורך בקידוש ישראל. כך גם בעניננו. אבל איך "מקדשים" את ירושלים והעזרה? אומרת המשנה בשבועות יד., 'שאינו מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא, ואורים ותומים, וסנהדרין של שבעים ואחד, ובשתי תודות ובשיר'.

מהו השיר בו קידש דוד את העזרה? אומרת הגמרא בשבועות טו: 'תנו רבנן, שיר של תודה, בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים, ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו', ושיר של פגעים'. מסביר שם רש"י, שהיו אומרים את 'מזמור לתודה' (תהלים ק'), ואת 'מזמור שיר חנוכת הבית' (שם ל'), ו'שיר של פגעים', הוא הכינוי למזמור 'יושב בסתר עליון' (שם צא'). את אמירת מזמור לתודה וחנוכת הבית בהקשר קידוש העזרה, אפשר להבין, אך מדוע לומר 'שיר של פגעים'? ומדוע הוא מכונה כך? מסביר רש"י, 'לפי שאמרו משה בהקמת המשכן, והוא מכונה שיר של פגעים, 'מזיקין שפוגעין בבני אדם להזיק', היינו, שהוא מגן מפני המזיקים. השאלה היא, מה ראו משה רבינו ודוד המלך, זה בהקמת המשכן, וזה בקדשו את אדמת הר הבית, לעשות זאת דוקא על ידי שיר של פגעים, המגן מפני המזיקים? כשנבין את עומק הקידוש הזה, המייתר ואף אוסר את נעילת הנעלים בהר הבית, נוכל גם להבין את ענין הנעלים.

איחוד הרוחני והגופני בקודש

מיהם המזיקים, אשר בסילוקם על ידי שיר של פגעים, מתגלה קדושת הר הבית? אומר תיקוני זוהר, תיקון נט', '..ואשתארו גופין דמזיקין למעבד, ולא עביד לון, בגין דהוה ערב שבת...'. הגדרת המזיקים היא אם כן, בריות רוחניות חסרוניות, שנבראו בערב שבת, אך נכנסה שבת והפסיקה בריאתם, טרם שנברא להם גוף. כך מתאר אותן מרן הרב קוק, אורות הקודש ב' שכא', '..הרוחות, המפחידות ומסערות את הרוח המיושב, שאין להם גוף ויסוד הכללה גופנית בעצם מהותיותם, לא מפני עילויים, אלא מפני חסרון השלמתם'. בריות אלו, אינן מסוגלות להכליל רוח וגוף.

אומר הרב, שם באורות הקודש, כי ישנן דעות שהן תולדות המזיקים. דעות אלו, כשהן עולות אל הרוחני, זונחות הן את המציאות הגשמית הממשית, וכשירודות הן אל הגשמי, זונחות את הרוחני ונופלות אל החטא. ובלשונו של הרב, 'אותן הדעות... שכשהן הולכות לצד הרוחני שבציר, מתוך צמצום החול שלהן, אינן יכולות לאחד את כל היש בחוברת, והתוכנים המעשיים ויסודות הגופניים משתלפים מהן, כמו כן, כשהן יורדות אל העפר, מתקשרות בסדרים המעשיים.. מיד נשמטים מהן כל תוכני הרוח, והשיקוע העפרי מתגבר עליהן, עד כדי שנאה והכחדה של כל קדוש ונשגב... מבחינתם, אין חיבור של רוח וגוף. או שאתה רוחני ומתנתק מעולם החומר, או שאתה חומרי וזונח את הרוח. לעומת הדעות המזיקות האלה, מחבר בית המקדש את הרוחני והגופני. 'שכלולם של ישראל, בבנין בית המקדש'. וכפי שאמר שלמה בתפילתו, דברי הימים ב' ו', 'האמנם ישב אלוקים את האדם על הארץ, הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך, אף כי הבית הזה אשר בניתי'. בית המקדש מהוה הכלה פלאית, של שמימיות אלוקית, בממשות הארצית. 'ובשיר של פגעים נתקדש'. בסילוק המזיקים, המנתקים בין הרוח לגוף. ומסיים שם הרב, 'ואור הקודש מתאדר על כל.. ובמקום ירידתו לעמקי התחתיות - שם הוא מוצא את כל מרום וקדוש, ובמקום עליתו למרומי שפירי גבוהים - שם הוא מוצא שורש כל אשר ירד ונשפל. אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך'. זהו סוד קשר התפילין והנעלים.

כפי שראינו לעיל בדברי מרן הרב, התפילין מורידים את אור ד' השמימי, דרך הראש, דרך המוח החושב, אל כל הגוף. לעומת זאת, הרגלים, צועדות במציאות הארצית, יונקות את הקדושה הגנוזה באדמה, בעולם העשיה, ומרוממות אותה לשמים. אבל כשצועדים במציאות הארצית, יש קוצים רוחניים, מזיקים, שעלולים להפיל את האדם לעפרוריות החטא. לכן, יש צורך בנעלים. נעלים גשמיות, ו"נעלים" נפשיות רוחניות. תפקיד הנעלים, לשמור ולהגן מן המזיקים, ולאפשר בכך, את ליקוט האורות בעולם המעשי. הנעלים, הן המאפשרות לאדם ללכת בבטחה, בתוך המציאות הארצית, ללקט את ניצוצי הקדושה שבכל מקום, ולהעלותם אל הקודש. לכן אמר רב יהודה אמר רב, בשבת קכט., 'לעולם ימכור אדם קורות ביתו, ויקח מנעלים לרגליו'. כי הבית מגן עליו כשהוא במצב נייח, ואילו הנעל מגינה עליו בעת הליכתו בדרכים. מאחר וההגנה נדרשת הרבה יותר בטלטלות הדרכים, חשובים הנעלים להגנתו, יותר מקורות ביתו. וכן בפסחים קיג.; מושווה המונע מנעלים מרגליו, למי שאין לו אשה, תפילין, ציצית ומזוזה, מצוות המשמרות את האדם בקדושה.

מעשיהם של ישראל, הם כעין דוגמא של מעלה, מכוונים כלפי אידיאלים עמוקים, והתרחשויות עילאיות רוחניות, לכן, שורכים אנו קודם את נעל שמאל, כמו התפילין שנכרכות בשמאל, ומכוונים לקשר שבין אור ד' לגוף האדם, התלוי בתפילין ובנעלים.

אבל במקום שיש השראת שכינה, כמו בהר הבית, וכמו בהתגלות ד' למשה ויהושע, נעילת נעלים היא כעין עלבון. כי כשהקדושה מתגלה במלוא עוזה, אין מקום לנעלים, להתגוננות מפני המזיקים. להיפך, צריך להיפתח ולקבל את האור הקדוש והטהור, בכל הלב, ללא שום עכבות. לכן, יש להוריד נעלים במקום השראת השכינה. דוד המלך מסלק מאדמת הר הבית, את המזיקים, המנתקים את הרוח מן הגוף, ומגלה את קדושת אחדות הרוחניות והגופניות במלוא עוזה, עד שאין שם שום צורך בנעלים.

הבנו עד כה, מה ענינם הרוחני של הנעלים, ומדוע כל כך חשוב ללכת עם נעלים, אך עדין לא מובן, מדוע לבצע קנין באמצעות שליפת הנעל, ומה פשר חליצת נעל היבם?

מעלה הזיתים

דוד המלך, ברגעיו הקשים, עת מרד בו אבשלום בנו, והוא נטרד ממלכותו ובורח מירושלים, מוריד הוא את נעליו, והולך יחף. כך בנביא, שמואל ב' טו', 'ודוד עולה במעלה הזיתים, עולה ובוכה, וראש לו חפוי, והוא הולך יחף..'. שימו לב, את הרגלים הוא מגלה, ואת הראש הוא עוטף. בשו"ע יו"ד שפב' ושפו' נפסק, כי זוהי דרכם של אבלי רח"ל. כמו לומר, הראש שצריך להיות פתוח לקבלת האור משמים, נסגר, והרגלים שצריכות להיות מוגנות מפני המזיקים, כדי לאפשר קבלת האור מן הארץ, יחפות, כמו איבדו הגנתן ויכולת התעלותן.

אם נתבונן עוד לעומק, הנביא מציין היכן בדיוק מתרחש הסיפור הקשה הזה, 'ודוד עולה במעלה הזיתים'. מה הענין? אומר רד"ק, '..ועלה שם, להשתחוות לה' משם, כי מהר

הזיתים יראה אדם מקום בית המקדש, ואעפ"י שלא היה שם אז בית.. גבול המקום היה יודע בקבלה, כי בהר המוריה יבנה בית ה'.. ויש מפרשים, כי מהר הזיתים היה רואה האהל שהיה בו הארון'. כל מי שזוכה לפקוד את קברו של מרן הרב קוק, במעלה הזיתים, אינו זקוק להסברים. מראה הר הבית מראש הר הזיתים, מעורר הוד והשראה.

כפי שלמדנו בשיעורנו לחנוכה, 'היונה והזית', דוד המלך אומר, תהלים נב' י', 'ואני כזית רענן בבית אלוקים..'. פירש רד"ק, 'ואהיה כזית רענן שלא יבול עלהו לעולם, כי כל השנה, עלי הזית רעננים ולחים'. אור ד' המתגלה במקום המקדש, היה מקור השפע הרענן, שהתחדש תמיד על דוד מלכנו. נדמיין אותו, שב ממלחמותיו, כמלך עטור נצחון, מגיע מן המזרח, ובהגיעו לראש הר הזיתים, עת נגלה לעיניו הר בית קדשנו, היה משתחוה בלב מלא התרגשות והודיה לד', ביודעו, כי מלכו של עולם, השוכן בהר, הוא המחיה אותו ומגן עליו במלחמותיו. למלכנו הגדול, לא היה ספק, מהו מקור הצלחתו האדירה.

הזוהר במדבר קסה. אומר, 'עלה זית דא מלכא משיחא'. דוקא העלה, חלקו החיצוני של הזית, המבטא את העליה בתוך עולם המעשה. דוד עולה במעלה הזיתים, המקום אותו ראה כמסמל את מלכותו, הצועדת ועולה בתוך מציאות מעשית מורכבת, מלאת איומים ורוחשת מזיקים. והיא הולכת ועולה ומנצחת, ברעננות של התחדשות שפע אלוקי, השופע לתוכה מאדמת הר הבית, ועושה אותה כמו זית, שעליו רעננים בכל השנה כולה. והנה עתה, הוא עולה, באותו מעלה הזיתים, כשהוא אבל ובוכה, חסר ויחף בלא נעלים, בלא כלי העליה המעשיים, ללא מלכותו שנלקחה ממנו זמנית. כביכול נפסק השפע, כאילו הוא בלתי מוגן.

על פי דרך זו, נוכל לומר, כי הנעל אינה רק מגינה מפני המזיקים, אלא מסמלת את מלכותו של האדם. כביכול, היא הספינה בה הוא שט, ועל ידה הוא מגיע למרחקים. כשאדם מוכר דבר, הרי הוא כמו מעביר חלק מ"נעליו", המשמשים אותו בעבודת ד', להיות חלק מ"נעליו", מכילי עלייתו, של חברו. כמה מובן עתה, מטבע לשון האומר, שהקונה נכנס בנעליו של המוכר.

בקנין הנעל, חלקו התנאים, בבא מציעא מז., 'לקים כל דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו. מי נתן למי? בועז נתן לגואל. רבי יהודה אומר: גואל נתן לבועז'. וכן האמוראים שם חולקים באופן כללי, בכליו של מי קונים, 'רב אמר: בכליו של קונה.. ולוי אמר: בכליו של מקנה..'. לדעה שהמקנה שולף נעלו, נוכל לומר, שהוא כביכול מעביר חלק ממלכותו, חלק מספינתו, מכליו, לידי הקונה. לדעה שהקונה שולף נעלו, הוא כביכול נתן נעלו, כחליפי תמורה, לדבר הנקנה, אשר מצטרף עתה ל"נעל" שלו, לאוסף כלי מלכותו. כך או כך, האמירה היא מאד ברורה. כל כליו ורכושו של היהודי, הם בבחינת נעל. כלים לעליה בתוך המציאות הארצית, כלים לשאיבת קדושה, תוך זהירות מניתוק החומר מהרוח. וכן כתב מרן הרב, באורות ישראל ותחיתו ג', 'מרכז החיים של נשמת ישראל במקור הקדש היא.. אין בנו ערכים פרודים.. ואור ד' אחד חי בקרבנו.. הקדש הוא פועל בקרבנו פנימה, שאיפות חיינו הכלליות אליו הן הולכות. כל שאיפת החיים וכל חפץ החיים, הקנין ותשוקותיו, העושר והכבוד, הממשלה וההתרחבות בישראל, ממקור הקדש הם נובעים'.

סנדלי גומי ביום הכפורים

פסק השולחן ערוך תריד' ב', שביום הכפורים, 'אסור לנעול סנדל או מנעל של עור.. אבל של גמי או של קש, או של בגד או של שאר מינים, מותר..'. מדוע דוקא נעלי עור? אולי הסיבה היא משום שנעלי עור נוחות, מה שאין כן נעלי גומי? אז מה יהיה הדין בסנדלים הנעשים היום מגומי קשיח, היוצרים תחושת נוחות כמו עור?

אומר המשנה ברורה שם, 'דכל שאינו של עור, אינו נקרא מנעל אלא מלבוש.. יש מחמירין שלא לצאת במנעל העשוי מלבדים.. והוא מגין על הרגל ואינו מרגיש כלל שהוא יחף, ולא בכלל עינוי הוא.. והנה אף שאין למחות ביד המקילין, אחרי שהשו"ע ורוב אחרונים מקילין בזה, מכל מקום, מי שאפשר לו, נכון להחמיר בזה..'. ההלכה מן הדין היא, וכן פסק השולחן ערוך, שנעל שאינה מעור אינה נעל, ומותר ללכת בה ביום הכפורים גם אם לא מרגישים יחפים, ורק משום חומרא, נכון ללכת בנעלי בד. השאלה היא, מדוע נעל היא דוקא מעור? היכן העינוי למי שהולך בנעלי גומי ביום הכפורים?

אומר המלבי"ם, בדברים כה' ט', שהעור שבנעלים מבטא את עליונות האדם על בעלי החיים, בהיותו בעל רצון ובחירה. 'וכל בני אדם שמתנהגים ברצונם, הדריכות במנעלים, שהנעל הוא מעור בעלי חיים, להורות שאינו כשאר בעלי חיים שהולך על הארץ, ורק שיש בינו להארץ, עוד מדרגת הבעלי חיים, והוא עולה על מדרגת הבעלי חיים'. לפי דברי המלבי"ם נוכל לומר, שהעינוי ביום הכפורים אינו ענין של חוסר נוחות ברגלים, אלא ענין של כבוד, שהאדם ממעיט מכבודו, ואינו מבטא את עליונותו הבחירית על בעלי החיים. לכן, דוקא נעלי עור אסורים.

כן פסק הרב שלמה זלמן אויערבאך, כמובא בהליכות שלמה יוה"כ עז', שהמנהג היום להקל על פי הדין ביום הכפורים, וללכת לכתחילה, במנעלים שאינם מעור, אף על פי שהם נוחים ביותר, ולא נוהגים חומרא בדבר. עוד הובא בהליכות שלמה ט' באב תלד', שבתשעה באב יש להחמיר בזה, משום שענינו של יום הוא צער. בהסברת האיסור דוקא על נעלי עור, הובא שם הערה 19, 'דנעלים העשויים מעור בהמה, יש בהן הוראת שלטון האדם על הברואים, ולכן בכניסה להר הבית וכן ביום הכפורים, אינו זמן הראוי לכך, וכן בתשעה באב ובז' ימי אבלות, אין לו לאדם להראות שלטון אלא הכנעה..'. הנה כי כן, גם מדבריו עולה, כי עיקר העינוי ביום הכפורים, הוא ההכנעה, ולכן אין הולכים בנעלי עור, ולא משום הפחתת הנוחות.

על פי דרך זו, מסביר המלבי"ם שם, את קנין הנעל, ואת חליצת נעל היבם. 'ואחרי שהמנעל רמז לכבוד האדם וכח הרצון שבו, לכן לקיים כל דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו, וזאת התעודה בישראל, שהיה כמו שמוסר לו כל כבוד אנושותו לערבות שיקיים דבריו, וגם הראה שהוא בעל רצון, שלא ימנעו שום דבר מלקיים דבריו.. ואשר ימאן לקחת את יבמתו, שהוא רק בשביל שאינו חפץ בהאשה, שהוא נגד טבעו, ולא יוכל או לא ירצה להכריח את טבעו.. ונמצא שאינו בעל רצון כלל, לכן תחלוץ היבמה מנעליו, להראות שהוא אינו ראוי לילך במנעלים, מפני שאינו בעל רצון כלל'.

לכאורה, הכל מובן. אלא שלפי דרך זו, לא מובנות הפתיחה והסיימת, 'וזאת לפנים בישראל', וכן 'וזאת התעודה בישראל'. מה כל כך ישראלי ומיוחד בקנין הזה?

סוד היבום

שושלת בית המלוכה בישראל, מלכות בית דוד, כרוכה בסוד היבום. יהודה בן יעקב מייבם את תמר, עד שאמרו בבראשית רבה פה' ה', 'יהודה התחיל במצות יבום תחלה', ובעז מייבם את רות. אמנם אין זה היבום ההלכתי, אך עדין מדובר, כפי שנראה להלן, בתוכנו הרוחני של היבום.

התורה, בראשית לח', מספרת על ער בן יהודה, שעשה הרע בעיני ד', ומת בלא בנים. אומר יהודה לבנו אונן, 'בוא אל אשת אחיך ויבם אותה והקים זרע לאחיך'. אבל אונן אינו רוצה. מדוע? 'וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע..', היינו, הילד שתלד היבמה, יקרא על שם אחיו, והוא ברשותו אינו מוכן להקים זרע לאחיו, ונענש גם הוא במיתה. לכאורה, לא מובן מה הפריע לאונן? מה כל כך נורא לקרוא לילד על שם אחיו? לבסוף, "מייבם" יהודה את תמר, וכך מתחילה שושלת המלכות בישראל. מהו סוד היבום?

שואל ר' אלעזר, בזוהר חוקת קפ., מדוע רק 'לפנים בישראל', היו עושים קנין חליפין עם נעל, והיום עושים אותו עם סודר או מטפחת? אם זה דין דאורייתא, איך ביטלוהו? ואם הוא הסכמה ציבורית בעלמא, אז מה הענין בנעל? משיב ר' אלעזר, שחסידים הראשונים היו עושים קנינים על פי רזי תורה בגלוי, וכשהתרבו החוטאים, כיסו את סוד הנעל, בקנין סודר. מהו סוד הנעל? הנעל רומזת, למקום קיומו היכול ומלכותו של אדם. לדוגמא, משה רבינו נצטוו להשיל נעלו, משום שהיה עליו לפרוש מאשתו, ולהידבק בשכינה. הוא עבר לנעל אחרת. המוכר שולף נעלו, כמו לומר, שהרכוש עובר עתה מהיכלו שלו, להיכלו של חברו, או לחילופין, הקונה שולף נעלו, לקבל הקנין החדש למלכותו ושלטונו, להיכלו שלו. הנעל, רומזת לספירת מלכות, בה מתרחש השינוי בשמים. כי כל מה שמתרחש כאן למטה, מתרחש קודם כל בעולם העליון. לכן נאמר, 'וזאת לפנים בישראל.. וזאת התעודה בישראל', כי מידת המלכות מכונה 'זאת', ועל פי כוונותיה, היו עושים את הקנינים והעדויות בישראל.

אך כאמור, משרבו החוטאים, הפסיקו לעשות את קניני השוק על פי סודות התורה בגלוי, וגנזו זאת בקנין סודר, מלבוש הרומז גם הוא למלכות, כאמור בדברים כג' א', 'ולא יגלה כנף אביו', הרי שהאשה הרומזת למלכות, מכונה כנף טלית. מה מתוק עתה המנהג בחלק מעדות ישראל, שהחתן עוטר כלתו עימו בטליתו החדשה תחת החופה, לעשות הקנין גם על פי סודות התורה.

ממשיך ר' אלעזר ומסביר, כשאדם מת בלא בנים, נשמתו אינה רגועה, ומבקשת לחזור מיד לעולם, בסוד היבום. נשמת הילד שיוולד מהיבום, היא נשמתו של האב שנפטר. נשמת עובד בן רות, היא נשמת מחלון. לכן נקרא הדבר, 'להקים שם המת על נחלתו'. הנעל שברגלי היבם, רומזת לקיומו של הנפטר, התלוי באחיו החי. כשהיבמה חולצת את

הנעל, היא משחררת את נשמת הנפטר, ומשליכה אותה באדמה, כמו לומר, הוא ישוב לעולם, במקום אחר. על פי דברים אלו מובן, כי אונן בן יהודה, ידע שאין מדובר כאן רק בקריאת שם בנו שלו, על שם אחיו, אלא בהחזרת נשמת אחיו לעולם. ובאכזריותו, כשהבין שלא לו יהיה הזרע שיצא ממנו, לא היה מוכן ללדת.

עתה נוכל גם להציע הסבר, מדוע מלכות בית דוד, כרוכה דוקא בסוד היבום. מלכי אומות העולם, נלחמים ומנצחים, והכל נקרא על שמם, ומשמש להנאתם. לעומת זאת, מלך ישראל, נלחם לא פחות, אבל כל נצחונותיו נקראים על שם ד' יתברך. המלך אינו אלא בבחינת גוף ונעל, לשכינת ד'. שום דבר לא שלו, ושום דבר לא נקרא על שמו. כל שיזרע, וכל שיוולד ממעשיו, יקרא על שם ד'. המלכות בישראל, היא כלבנה, שאין לה מצד עצמה כלום, ואינה מאירה אלא את אור השמש המאיר דרכה.

עם כל ההבנות הקדושות שזכינו להן עד כה, עדין לא ברור, מדוע יש לירוק בפני היבם, ומדוע מצוה התורה, דברים כה' י', 'ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל'. הוא אמנם סרב לעשות טובה לאחיו, אך מדוע יש לזלזל בו עד כדי כך?

בעבור נעלים

אחד החטאים היותר קשים בהסטוריה של עם ישראל, הוא חטא מכירת יוסף. אומר המדרש תנחומא, וישב ב', 'עמדו מכרוהו בעשרים כסף, לכל אחד מהם שני כסף, לקנות מנעלים לרגליהם'. הם מכרו את יוסף בעבור נעלים. מה עושות פה הנעלים?

הפיוט על עשרה הרוגי מלוכה, שיש נוהגים לאומרו בט' באב, ויש ביום הכפורים, מתאר את הקיסר אשר למד בתורת ישראל, כי מי שגונב איש ומכרו, מות יומת. אז צויה 'למלאות פלטרו נעלים', וקרא לעשרת התנאים הקדושים. דרש מהם לדון דינו של מי שגנב נפש ומכרה, וכאשר אמרו לו, ומת הגנב ההוא, אמר להם, 'קבלו דין שמים עליכם, כי מימי אבותיכם לא נמצא ככם.. ואתם תשאו עוון אבותיכם'. מה מצא אותו קיסר למדן ואכזר, למלאות ארמונו נעלים? מה רצה הרשע הזה לומר, בתצוגת הנעלים הזו?

כדי לענות על שאלה זו, יש להתבונן, מה ראו השבטים למכור את יוסף? מסביר המלבי"ם, בראשית לז' ד', 'כי עד עתה רק אחד מן הבנים היה הלב והסגולה, ויתר הבנים היו כקליפות, וישמעאל נדחה מפני יצחק, ועשו מפני יעקב.. ולבני הפילגשים נתן אברהם מתנות וישלחם.. וראו שיעקב אהב רק את יוסף, חשבו שזה מפני שחושב, שהוא הלב והסגולה, ויתר בניו כקליפות, ובפרט שעשה לו כתנת פסים, שמורה שרוצה ליחדו לעבודת ה', ולתת לו מעלת הבכורה.. ובאשר נדמה להם שהוא איש גאה ואיש זדון, משתרר עליהם, ומוציא דיבה להבאיש ריחם בעיני אביהם, בפרט מה שראו בענין החלומות, כי חושב למלוך עליהם, ואם ירצה הבכורה ומתנות האלוקיות, איך ירצה במלוכה ומשרה, ועל פי זה חשבו, שהוא אם יצליח להטות לב אביו לכל זה, יהיה סילון ממאיר לבית יעקב. לכן חשבו לכלות קוץ מכאיב מן הכרם, לתועלת כללי, לא מקנאת איש מרעהו, רק למען לא יחלל שרי קדש, ויתן לחרם יעקב וישראל לגדופים..'

אומר המלבי"ם, שאחי יוסף חשבו, כי הם עושים מעשה טוב במוכרם את יוסף, שהרי הם מכלים קוץ מכאיב מהכרם, לתועלת כלל ישראל. על פי דבריו אלו של המלבי"ם, בצירוף הבנתנו בענין הנעלים, אפשר להציע, שלכן אומר המדרש, שמכרוהו בעבור נעלים. כי הם ראו בו מזיק, שיש למכרו כדי לקנות נעלים, היינו, כדי להתגונן מפניו.

דורות לאחר מכן, ממלא הקיסר האכזר את הארמון שלו בנעלים. אפשר והיתה זו קריאת זלזול לועגת, לכל הזהירות ההלכתית של ישראל, כמו לומר, אצלכם הכל זה רק נעלים ונעלים ועוד נעלים, עד שלבסוף אח מוכר את אחיו. שהרי מתוך מחשבת התגוננות מן המזיקים, חשדו האחים ביוסף, ומכרו אותו למצרים. הקיסר הרשע הזה, ביקש להוציא לעז על תורת משה. אבל באמת יש לשאול, במה טעו השבטים? ברור שמשוהו בתפיסת "הנעלים" שלהם, היה מוטעה. אבל היכן בדיוק היתה הטעות?

יוסף הצדיק

דרכו של יוסף בעבודת ד', היתה לחלוטין בלתי מובנת לאחיו. התורה מתארת את מעשי יוסף, בראשית לז' ב', '..היה רועה את אחיו בצאן, והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה... ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם'. אומר רש"י, 'מתקן בשער, ממשמש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה.. ורגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו..'. מחד, הוא מתיפה, ומקרב את בני השפחות, שהיו נראים לבני לאה, פחות קרובים לעבודת ד'. מאידך, הוא מביא דיבתם רעה, שהם מתרועעים עם בנות הארץ, ומערער על כשרות מאכלם. ראו האחים, ולא הבינו. אתה בחור "פתוח", או צדיק אדוק? תחליט. לבסוף החליטו שמדובר בצביעות, מעין צדיקותו הצבועה של עשו, שהיה מציג עצמו כצדיק, כדי למצוא חן בעיני אביו, ולזכות בבכורה. לא ירדו לסוף דעתו של יוסף הצדיק.

מסביר הרב קוק, באורות התחיה טז', שיוסף הצדיק היה כה עילאי ופנימי, עד שהיה בכוחו, למצוא את אור ד' המסתתר בכל מלאכה, בכל בריה, בכל חכמה ולשון, להוציאם מכלל ארור לכלל ברון. בסגנון דברינו לעיל נאמר, כי היו לו נעלים כה גדולות וחזקות, עד שלא חשש להיכנס לחושך הכי גדול, ולהוציא את האור המסתתר בו.

מקור הדברים, בדברי ר' חייא בר אבא משם ר' יוחנן, סוטה לו: שבשעה שרצה פרעה למנות את יוסף, התלוננו איצטגניניו, 'עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילוהו עלינו? אמר להן, גנוני מלכות אני רואה בו. אמרו לו, אם כן, יהא יודע שבשבעים לשון! בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, לא הוה קגמר'. גבריאל מנסה ללמד את יוסף לשונות זרות, והוא לא מקבל. זה לא בשבילו, כל הזרות הזו. 'הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד, שנאמר: 'עדות ביהוסף שמו, בצאתו על ארץ מצרים, שפת לא ידעתי אשמע' (תהלים פא' ו'). כל הלשונות הזרות נלמדות ליוסף, מתוך שמו של הקב"ה, הרמוז באות ה' שהוספה לשמו. דרך שם ד', רואה יוסף את האור המכוסה, אי שם בעומק הלשונות הזרות. כך עשה הקב"ה במעמד הר סיני, כאמור בשבת פח: 'אמר רבי יוחנן.. כל דיבור

ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות'. וכן עשה משה רבינו, כאמור בתנחומא דברים ב', בבארו את התורה לשבעים לשון.

בלשונו של הרב, 'יש כח להמציא אור קודש בכל הלשונות ובכל החכמות שבעולם, וצדיקים הגדולים, צריכים להתפלל, שיתמשך אור נועם ד', בכל החכמות ובכל הלשונות, באופן שמכל מקום יופיע כבוד ד', ומכל מקום יפוצו קרני אורה של תורה, ותפלתם של צדיקים והארת רצונם עושה רושם נמרץ עד אין קץ ותכלית'. מוסיף הרב, שבדור בו אנו שבים לארץ ישראל, ויש נטיה לשפות ומדעים, הצורך גדל עוד יותר. משום שהאקדמיה, רצופה נסיונות לקעקע יסודות אמונת ישראל, ובפרט ערעורים בלבושים מחקריים שונים, על נאמנות מסירת התורה מסיני. 'ביחוד צריכים להפנות לזה את התפלה, בעת שרואים, שהנטיה גדולה לשפות ומדעים, ואי אפשר להלחם עם כל הפונים אליהם, והזמן ואותותיו מראים את ההכרח, אז קמים צדיקים פנימיים לתשועה, בעבודה שבחשאי, ובגדולת נפש חיה יחידה, באים ופותחים את הצנורות הסתומים.. וביחוד כל מה שיש בו משום תקוני העולם, ומעוררים הם את הקדש שבכל לשון, בכחו של יוסף, שכלל הכל באות ה', שבו נברא העולם הזה, שנתוסף על שמו, ובכחו של הדבור שבסיני, שבא להרבות אור גדול יותר ויותר מזה, "ד' אלוקים יתן אומר, המבשרות צבא רב", שנחלק כל דבור לשבעים לשון, וכן באר משה את התורה היטב, והיטב זה, היינו, שמצא ערך הטוב האמתי שבכל לשון..'. לפי הסוד, שעה"כ יז. זהו תיקונם של י' הרוגי מלכות.

לא הבינו האחים את כח נעליו של יוסף הצדיק, וחשבו שבמכירתו, הם קונים לעצמם נעלים. מתאימים לכך דברי הנצי"ב, בהקדמתו לחומש בראשית, המתאר מה הביא לחורבן בית שני. 'שהיו צדיקים חסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמם.. חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ד', שהוא צדוקי ואפיקורס. ובא על ידי זה לידי שפיכות דמים.. ולכל הרעות שבעולם, עד שחרב הבית.. שהקב"ה ישר הוא, ואינו סובל צדיקים כאלו..'. לכאורה, הבנו את תוכן טעותם של אחי יוסף, אך עדין יש להבין, מה הביאם לטעות זו?

פעמך בנעלים

דרש רבא, סוכה מט.: 'מאי דכתיב, מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב (שיר השירים ז' ב')? מה יפו פעמותיהן של ישראל, בשעה שעולין לרגל, בת נדיב, בתו של אברהם אבינו, שנקרא נדיב..'. נתבונן היטב, כיצד מתיישבת דרשתו של רבא במילות הפסוק.

כפי שלמדנו בשיעורנו 'ספירת העומר', על פי הרמב"ן בבראשית כד' א', 'בתו של אברהם אבינו', היא השכינה הקדושה, נשמת כלל ישראל. 'פעמך', הם לכאורה צעדיך, אף כי יש להתבונן מדוע בחר המשורר להשתמש דוקא במילה זו. אבל שימו לב, כיצד מפרש רבא את המילה 'נעלים', 'שעולין לרגל'. נעל מלשון עליה.

אחי יוסף התרכזו אך ורק במימד השמירה מן המזיקים אשר יש בנעל. נעל מלשון נעילה. שכחו שעיקר הנעל, היא דוקא מלשון עליה והתעלות. השמירה מן המזיקים נדרשת,

למי שהולך ועולה. היא חלק חשוב מאד, אך בשום אופן לא עיקרי, בעליתם של ישראל. עיקרם של הנעלים, בחיזוק מהלך ההתעלות של ישראל, בדרכי המציאות הארצית. ומה הביאם לכך? התשובה מצויה במילה 'פעמיך'.

נאמר על שמשון הגבור, שופטים יג' כה', 'ותחל רוח ד' לפעמו...'. הלשון של יופי, מוזכרת גם היא, בהקשר רוח הקודש, כפי שפירש רש"י על שרה אימנו, בראשית יא' כט', 'שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה'. דורש רבא, 'מה יפו פעמיך', רוח הקודש שפועמת בתוכך, 'בנעלים', בעת עלייתך לרגלים, 'בת נדיב', השכינה הקדושה השורה בתוך עומק נשמת ישראל. אחי יוסף התרכזו בנעלים בחיצוניותם, ולא התבוננו בפנימיות הפועמת בתוכם, עד שטעו בהבנת יוסף הצדיק, ומכרוהו.

כתב מרן הרב קוק באגרת רעד', שחוסר לימוד פנימיות התורה, הוא אשר גורם לדבוק במנגנוני הגנה שעבר זמנם. פנימיות התורה, היא אשר מכוונת את מנהיגי הדור, להאזין לרוח הפועמת בישראל, ולכוון את צעדי האומה, את פעמותיה בנעלים, ההולכים ועולים, תוך כדי שמירה מן המזיקים, על דרך הטוב והישר. 'כי מתוך שאין רוב הלומדים.. משימים ליבם להיות גדולים בהלכות יראת שמים, בהרחבה גדולה הראויה למנהיגי הדור, על כן אין כוחם יפה ללכת בשבילים חדשים הראויים לפי הזמן, ולכוונם כלפי הקודש, והם אנוסים לפי דעתם לעמוד על הנקודה של הסגנון הישן, בלי לקחת כל נקודה טובה מהדרכים החדשים, לתקן על ידם את מעמד הדור...'. כך צומח סגנון של נעלים, נעלים ועוד נעלים, הבא על חשבון התעלותו של הדור.

הבנו עד כה, שהאחים טעו בהבנת גודל נעליו של יוסף, והתרכזו בחיצוניות הנעלים, ולא בפנימיותם המתעלה. אבל עדין קשה, איך הגיעו למעשה כה נורא כמכירת יוסף? נראה, כי היסוד שהיה חסר להם, משום שהתחדש ממש עליהם, הוא כוח כלל ישראל.

ברכת כהנים

נפסק בשו"ע סימן קכח' ה', 'לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים, אבל בבתי שוקים, שרי'. הכהנים עולים לברך את העם, ללא נעלים. למה? מקור הדברים בגמרא סוטה מ., 'אמר ר' יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי כהנים פניהם כלפי העם, ואחוריהם כלפי שכינה...'. מדרגת הצבור היא כגילוי שכינה, ואף יותר מכך. ממשיכה הגמרא, 'רבנן אמרי, מהכא: דאין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, וזהו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי. מאי טעמא? לאו משום כבוד צבור. אמר רב אשי: לא, התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אזיל למיקטריה...'. חכמים אומרים, שיש ללמוד על כבודם של הציבור, מהחיוב על הכהנים להוריד נעליהם, בעלותם לברך את ישראל. רב אשי חולק ואומר, שטעם איסור נעילת נעלים בברכת כהנים, הוא כדי שלא יתעסק הכהן בשרוכיו, באמצע הברכה. מה הלחץ הגדול על נעלי הכהנים?

אפשר להטעים הדעות השונות, על פי הבנתנו בענין הנעלים. חכמים אומרים, שכח הציבור כגילוי שכינה, ועל כן צריכים הכהנים לעמוד יחפים, ולקלוט הקדושה ברגליהם,

ללא כל חציצה. לדעתם, יהיה אסור לעמוד גם בבתי שוקים. כך משמע לכאורה ברמב"ם, הלכות תפילה ונשיאת כפים יד' ו', שכתב 'עומדין יחפין'. אך לדעת רב אשי, שנפסקה הלכה בשו"ע כמותו, אמנם כח הציבור מגן מפני המזיקים, ואין צורך בנעלים, אבל אין הקדושה המתגלה במעמד זה, כהר הבית מקום השכינה, בו יש איסור חציצה. לכן, יכולים היו הכהנים להשאר עם נעלים, אף על פי שאין בהם צורך להגן מפני המזיקים, משום שאין כאן איסור חציצה, לולא החשש, שמא ישרוך מי מהם את נעליו, ויתפרש כאומר, יש צורך בהגנה מפני המזיקים גם במעמד הציבור, והם יטילו ספק ביחוסו לכהונה. לכן, מורידים הם נעליהם, אבל מותרים בכיסוי אחר, כמו בתי שוקים.

החיבור לכלל ישראל, הוא הוא הנעלים הגדולות מכולן, השמירה הגדולה והאיכותית ביותר, מן המזיקים, ממפרידי אור ד' מעולמו. כשהאחים מוכרים את יוסף, הם טועים ביסוד של כל תפיסת הנעלים הישראלית. כדי להתגונן ממי שחשבוהו למפריד ומזיק, הם פוגעים באחדות כלל ישראל, שהיא עיקר תוקף הנעלים הישראליות בגדולתן. כאן אנו מגיעים לסודן הגדול והשלם של הנעלים.

קומו ונעלה ציון

למדנו עד כה על הנעל, מלשון נעילה, משום שהיא נועלת ומגינה מן המזיקים, ומלשון עליה, כי על ידה, עם ישראל הולך ועולה בדרכיו המעשיות. אך העומק הגדול מכולם, המסתתר במילה נעל, הוא זה שלפנינו.

הנביא ירמיהו מתנבא, לא' ה', 'כי יש יום, קראו נוצרים בהר אפרים, קומו ונעלה ציון, אל ד' אלוקינו'. אומר המלבי"ם, 'נוצרים, כמו שומרים, רק הנוצר הוא יותר מן השומר'. מסביר רש"י, 'יש יום שיקראו אותם ששמרו התורה, ויאמרו קומו...'. ובאר מצודת דוד, '..יקראו בקול, קומו ונעלה... כי באה הגאולה וחזרה השכינה למקומה...'

היה אפשר לומר, כי בזמן הגלות, חוינו את הנעלים, רק במימד השמירה, כי לא היתה השראת שכינה, ולא יכולנו לחוות את יופים של פעימות השכינה בתוך הנעלים, בעליית הרגלים. אבל עם כל מתיקותם של הדברים, יש כאן עומק נוסף.

המילה 'נעל', היא לא רק נעילה, ולא רק עליה, היא כוללת בחובה גם ובעיקר את הקריאה הכלל ישראלית, נעל, נעלה כולנו יחד, כל כלל ישראל, קומו ונעלה ציון. ההתעלות הגדולה, וההגנה הגדולה ביותר מן המזיקים, גנוזה בקריאה הכלל ישראלית, הרואה את עליית הכלל כולו, ואת עליית כל אחד מפרטיו, כעליה אחת, כמהלך כלל ישראלי אחד גדול, שאין להפרידו לחלקים. זהו השיעור שלימד יוסף את אחיו, עד שאמרו לו, בראשית מב' יא', 'כולנו בני איש אחד נחנו', עד שראה את יהודה נלחם על בנימין אחיו בכל כוחו, ושואג כמו אריה, בראשית מד', 'כי איך אעלה אל אבי, והנער איננו איתי'. מה תיתן לי התעלות פרטית שלי בראת שמים, אם אני משאיר מאחורי כל מיני אחים מבולבלים שאיבדו את הדרך, כמו נערים שוגים, שאור ד', אור כלל ישראל, מאיר בתוכם, ואינם יודעים את נפשם. זאת עליה? זאת התעלות?

ושלף איש נעלו

אותו גואל עלום, שהיה אמור לגאול את רות, ולהיות אבי המלכות בישראל, אומר לבועז, רות ד' ו', 'לא אוכל לגאול לי, פן אשחית את נחלתי...'. הסביר רש"י, 'פן אשחית את נחלתי - זרעי.. לתת פגם בזרעי, שנאמר, לא יבא עמוני ומואבי, וטעה בעמוני ולא עמונית'. היו לו נעלים מוטעות, בלבול המכוסה בלבוש של אדיקות, עד שזלזל בדברי חז"ל, שאמרו, כי עמונית כן יכולה לבוא בקהל. ואז מגיע קנין הנעל.

התורה מצוה, ויקרא כה' יד', 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך...'. פירש רש"י על פי מדרש ספרא ג', 'מנין כשאתה מוכר, מכור לישראל חברך, תלמוד לומר, וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור, ומנין שאם באת לקנות, קנה מישראל חברך, תלמוד לומר, או קנה מיד עמיתך'. הרי לנו מצוה מן התורה, לקנות "כחול לבן". מעבר לכל מה שהסברנו לעיל על קנין הנעל, הוא גם מבטא את העובדה, שכל פרט מישראל וקניינו, מכוונים לעליה הכללית, הכלל ישראלית. נעל, נעלה כולנו יחד. איש נעלו, הנעל הכללי שבפרטיות שלו. כשיהודי מוכר דבר לחברו, הוא כביכול אומר לו, זה אמנם יוצא מרשותי לרשותך, אבל באמת, הרי הרכוש הזה ממשיך לשמש יהודי, ונשאר במסגרת העליה הכללית הגדולה, ה"נעל" של כלל ישראל.

'וזאת לפניך בישראל', אלו הם הפנים של עם ישראל. הפנים הפנימיות, והפנים של ההופעה החיצונית של ישראל. 'על הגאולה ועל התמורה', בכל מהלך הגאולה ותמורות החיים. 'לקיים כל דבר', לתת קיום לכל דבר ד', לגלותו ולהוציאו לפועל. 'שלף איש נעלו', שליפה כמו שליפת חרב, כלי המאבק והמלחמה, הוא קריאת ה"נעל", לא רק הנועלת ומגינה, ולא רק העולה, אלא גם הרואה את כלל ישראל, באמיתיות מהותם הכללית, העולה דוקא ביחד, כאיש אחד בלב אחד. 'ונתן לרעהו', באהבת רעים. 'וזאת התעודה בישראל', התפיסה האחראית הזאת, ההתנהגות וההתעלות הכללית הזאת, היא שתביאנו ליעודנו, לגלות אור ד' בעולם, לגאולה השלמה. סוד ה"נעל", הוא רז הגאולה.

כשהיבם מסרב לשאת את אלמנת אחיו, הוא בעצם כופר באחריותו הכללית ישראלית, בערבות ההדדית, באחריות שהוטלה עליו, לתת קיום חדש לאחיו. לכן היא יורקת בפניו, כמו אומרת לו, הרי על תפיסת הנעל, הלוקחת אחריות על עליתו של כל אחד מישראל, נאמר, 'וזאת לפניך בישראל', ואתה אין לך פנים של ישראל, אז היא יורקת בפניו. ונקרא שמו בישראל, 'בית חלוץ הנעל', משום שהוא שמש מעצמו, את האחריות ל"נעל", את הערבות ההדדית, את הזכות הגדולה, לפעול בגופו ממש, לעליה והתעלות של כל ישראל. והרי זהו יסוד כל הבנין כולו, אשר נחשב לתעודת ישראל, לאופייני המיוחד, לדרך התנהגותנו, אשר תביאנו למימוש יעודנו.

כך היו מעלים הביכורים לבית המקדש, בכורים פ"ג מ"ב, 'כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד, ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים, ולמשכים היה הממונה אומר, קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלוקינו'. על דרך הדרש נאמר, כי לא מביאים ביכורים לבד. את פירות עבודתנו וביכורנו, צריכים להביא ביחד, לעלות דוקא ברוב עם.

'ולנין ברחובה של עיר', לבטא את הסרת המחיצות, את גילוי נשמת כללות ישראל, שבמעמד הנשגב הזה. הלואי ונזכה כבר לשמוע מחדש את קריאתו של המשכים, מעורר השחר, בקריאתו הכלל ישראלית, 'קומו ונעלה ציון'.

הנעל של מרן הרב

כל תורתו של מרן הרב קוק, אינה אלא קריאת "נעל" אחת גדולה. קומו ונעלה ציון, כולנו כאחד יחד, בגילוי אור כלליותנו, אור נשמתנו, שכינתנו. מתוך האמונה האדירה בכוח כללות ישראל, התעודד ועודד מרן הרב, ומסר נפשו על כל יהודי ויהודי. מתוך ההבנה שקדושת הנעל הישראלית, לא באה לנעול דלת בפני אחים, אלא לעלות ולהתעלות, מתוך אחדות וערבות הדדית, הזהיר הרב מאד, שלא לשוב על חטא מכירת יוסף, גם לא בעבור נעלים, אדוקות ככל שיהיו.

כך כתב באורות התחיה כא', 'כל חשק עבודה, שמחת מצוה, התמדת תורה, ברק חידושים, והתנוצצות רוח הקודש.. כונת התפלה ואור שלהבתה, כל אלה.. מוכרחים הם להיפגם על ידי הכנסת יסוד פירוד בכללות כנסת ישראל, חלילה. אוהבי ד' ויראיו באמת וחושבי שמו, הם הם העומדים בנסיון לסבול כל צער ועלבון מכל צד ועבר, ולעמוד הכן נגד כל כחות עליונים ותחתונים החפצים לבלע נחלת ד' ולהפריד את האומה האחדית.. הם הם בני כנסת ישראל שהאם רובצת עליהם.. תלמידי חכמים האמיתיים המרבים שלום בעולם, ומשימים ומטילין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, בהוציאם מן הכח אל הפועל את אור הקודש הגנוז בכל אישי האומה, בכל אשר בשם ישראל יכנה..!'

אמונתו של מרן הרב, בכוח הנעל הכלל הישראלית, באה לביטוי באורות ישראל ג' יא', 'הנשמה שלנו גדולה היא, חזקה ואדירה, חומות ברזל היא משברת, הרים וגבעות היא מפוצצת, רחבה היא מרחב אין קץ, אי אפשר לה להתכווץ, מוכרחת היא להתפשט, על כל אלה מליוני הנפש הישראליות שלנו, בכל דרגותיהם, בכל עליותיהם וירידותיהם, בכל ההרים שעלו שמה ובכל העמקים שירדו שמה, בכל מרומי קרת שהם עומדים שמה בראש מורם, בכל החורים אשר התחבאו שמה, מעוצר בוז וקלון, עמל ויגון, בכולם בכולם נשמתנו תתפשט, את כולם תחבק, את כולם תחיה ותעודד, את כולם תשיב למקום בית חיינו. מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם'.

סוד החשת גאולתנו, פריחת מדינתנו, התעלות עמנו, גנוז בסוד הנעל, בסוד הקריאה הגדולה, קומו ונעלה ציון. התעלות אישית פרטית אמיתית, היא זו המעלה עימה עוד יהודי. זה הזמן להפיל בתבונה ובדעת את החומות הדמיוניות, לקחת אחריות כלל ישראלית, ולממש את סוד ה"נעל". וזאת לפנינו בישראל, וזאת התעודה בישראל.

חג שבועות שמח לכל עם ישראל

ספר חדש!!! אורות חיים

חגים ומועדים

בדרכו של הראי"ה קוק

י"ז שיעורים על עומקם הפנימי של חגי ישראל

מאת: הרב יצחק חי זאגא

312 עמודים בכריכה קשה – 50 ₪

לרכישת הספר שלחו מסרון: 0585-216216

או דוא"ל: toratharav@gmail.com

אורות לדרך – להתחיל את היום באורות..

10 דקות יומיות מתורת הרב קוק - ישירות לתיבת הדואר שלך!

להצטרפות לתפוצת אורות לדרך – orot.laderech@gmail.com

לתפוצה בדוא"ל

לתפוצה בווטסאפס

לשיעורים מוקלטים ולחברות הקודמות היכנסו לאתר -

רוח ירושלמית yerushalayim.org.il

דרושים מתנדבים להפצת חוברות בסביבתם הקרובה

אנא צרו קשר עם משה - טל': 050-6238938

דוא"ל: toratharav@gmail.com